



סקירת ספר: אתגרי הפיתוח העירוני במגה-ערים של אסיה

Singh, R.B. (ed.) 2015. Urban Development Challenges, Risks and Resilience in Asian Mega Cities. Tokyo: Springer Japan. 488 pages.

<http://link.springer.com/book/10.1007%2F978-4-431-55043-3>

ההתפתחות הכלכלית המהירה שעוברת על מרבית מדינות מזרח אסיה איננה טעונה הוכחה. בכל זאת אם מישהו היה זקוק לעדות נוספת, זו מוצגת כאן באמצעות ספרו של R.B. Singh מאוניברסיטת ניו דלהי שבהודו. הספר יצא לאור בהוצאת ספרינגר המכובדת והוא כולל 488 עמודים המחולקים לארבעה חלקים ו-24 פרקים שנכתבו על ידי כותבים שונים. החלק הראשון כולל אחד עשר פרקים המוקדשים להודו. באופן מפתיע (או לא!) שישה מפרקים אלו עוסקים בעיר דלהי, פרק אחד מוקדש למומביי, אחד לכלכתה, אחד לצ'נאי, ושניים להידראבד. החלק השני מוכתר בכותרת 'הניסיון הסיני' והוא כולל חמישה פרקים. שני פרקים בחלק זה מוקדשים לשנחאי ופרבריה, ופרק אחד לכל אחד מן הריכוזים העירוניים של בגיין, ווהאן וקונמינג - המגה-עיר שהתפתחה בדרום-מערב סין. החלק השלישי מוקדש לניסיון היפני. כאן ישנם שני פרקים בלבד שמוקדשים לטוקיו ולעיר החדשה נריטה שבתוך טוקיו. החלק הרביעי והאחרון מוקדש לערי הענק של המדינות האחרות. כאן ישנם 5 פרקים, פרק עבור כל אחת מן הערים הבאות: סינגפור, בנגקוק, Jabodetabek, מנילה ודקה.

הפרק הראשון שנכתב על ידי Elfie Swerts and Eric Denis מאוניברסיטת פריז 1 ו-7 בהתאמה, היה אמור להתוות, על פי כותרתו, קווים כלליים לעידן המגה-ערים של אסיה. הפרק מבוסס על מחקר סטטיסטי שבוצע על 100 הערים הגדולות בעולם ובכללם אלו שנמצאים באסיה. המחקר מבוסס על נתוני חישה מרחוק שהושלמו בעזרת נתונים דמוגרפיים וכלכליים כסידרה עיתית מאז 1960. לגבי ערי המגה באסיה הם מסכמים שתחזית גידול אוכלוסיית הערים משתנה ממקום למקום. משקלם בכלל המערכת העירונית לא ישתנה. הם ימשיכו להתפשט מבחינה טריטוריאלית ויקבלו מבנה פוליצנטרי. הערים הללו ירכזו משאבים כלכליים אבל השפעתם תוגבל לרמה האזורית יותר מאשר לרמה הלאומית. הקיטוב שנוצר על ידי ערי המגה האסייתיים באשר לתוצר הלאומי הגולמי איננו אקוטי. חוסר שיווי המשקל בגידול אוכלוסייה וריכוז משאבים ימשך אבל לא יהווה גורם לסטגנציה כלכלית.

פרק זה מאכזב מבחינה זאת שלמרות כותרתו הוא איננו מספק מידע על בעיות החברה, הכלכלה והתשתיות איתן מתמודדות רוב עריה הגדולות של

אסיה. נושאים אלו טופלו בחלק מפרקי הספר וכן בקצרה על ידי העורך R.B. Singh בפרק המבואי, כפי שמוצג להלן.

מגה ערים מוגדרות ככאלה שבתחומן המטרופוליני הרחב מתגוררים 10 מיליון תושבים ומעלה. בשנת 2011 היו בעולם 23 ערים שמתאימות להגדרה זו, כאשר 13 מתוכן נמצאו במדינות אסיה. עורך הספר בהקדמתו מתאר את הערים ככאלה שחוו את כל 'החוליים' שנמנו בערים המערביות בתקופת האורבניזציה המהירה אלא שהכל התרחש בקנה מידה הרבה יותר גדול ובקצב שאי אפשר להשתלט עליו. הערים מהוות מגנט להגירה המונית. המהגרים מאכלסים את מרכזי הערים ביחידות דיור קטנטנות בבניינים בליס מזוקן. רבים מתושבי העיר גרים באזורי Slums, התשתיות העירוניות מתפוררות, נתיבי התחבורה פקוקים, הערים לא מצליחות להתמודד עם פינוי האשפה והביוב, וזיהום המים והאוויר ממקורות תעשייתיים ותחבורתיים הולך ועולה. במצב זה התושבים משתלטים על שטחים פתוחים וכמות הריאות הירוקות שבעיר הולכת ופוחתת. גם הפרבור מתפשט כלפי חוץ ומשתלט על אזורים חקלאיים נרחבים. לדברי עורך הספר תהליכים אלו הביאו את הערים למצב שבו "הצורה הגרועה ביותר של עוני נעשית בולטת לעין כלי" (עמ' v).

לעומת זאת, הפרק השני שנכתב על ידי Debolina Kundu ממרכז הביטאט ההודי במכון הלאומי לנושאים אורבניים בדלהי, (National Institute of Urban Affairs, India Habitat Centre) מציג תמונה אופטימית יותר. ראשית, הפרק מדווח כי על פי תוצאות מפקד האוכלוסין 2011 מסתמנת האטה משמעותית בגידול האוכלוסייה של ערי הענק של הודו, כולל בעיר הבירה דלהי. שנית, הופעלו תכניות סניטציה ופורמליזציה (sanitization and formalization) לצמצום שכוונת העוני וזרמי השופכין. האחריות על הפעלת התכניות, כולל מימון ושיטור, הועברו מהממשלה המרכזית לממשלת המדינה ולמנהל העירוני ולו בתכניות הפרטה שהעבירו חלק מהסמכויות למגזר הפרטי. כל אלו יצרו תנאים פחות מזמינים להמשך ההגירה ההמונית מערי השדה והכפרים אל הערים הגדולות. על פי הנסקר בפרק זה התכניות הללו החלו עוד לפני המהפך השלטוני האחרון שהביא לעלייתו של נרנדרה מודי לשלטון. עם זאת, הפרק לא נמנע מלהזכיר ולדון בבעיות העוני שונתרו בעיר גם בהווה. דוגמה אחת לבעיות אלו מוצגת בפרק 7 שנסקר להלן.

פרק 7 בוחן מקרוב את **בעיית הטיפול בשפכים** באחת משכונות הסלאמס בדלהי. מסתבר שלמרות האמור בפרק 2 שלעיל הבעיה טרם נפתרה סופית והביוב ממשיך לזרום ברחובות ולעיתים מציף גם את הבתים. מחברת הפרק, Anna Zimmer מאוניברסיטת לוזאן בשוויץ, מפנה את תשומת הלב לא רק אל בעיות התברואה, המחלות ואבדן ימי עבודה אלא גם אל ההשפעה השלילית על כבוד האדם. במאמר היא מציגה מודל המתאר את הסבך האדמיניסטרטיבי שנבנה לצורך הטיפול בניקוז השפכים. זהו סבך במהלכו האזרח הולך לאיבוד במאמציו לדרוש את זכויותיו.

לפני שאמשיך את סקירת הפרקים הבאים חובה לציין שהוצאת הספרים המכובדת לא הקפידה בספר זה על הרמה הגבוהה המקובלת בהוצאות הספרים בארצות המערב. אי ההקפדה מתבטאת בשגיאות תחביר ופניסוק, שימוש בראשי תיבות רבים ללא פענוחם, ובהכללת מאמרים המקיפים נושאים רבים מן הגורן ומן היקב ללא סדר נראה לעין. מסתבר שהעורך לא

נתן דעתו לא על ניפוי מאמרים ולא על ארגונים בצורה שיטתית כלשהי. חובה לציין שהעותק שעמד לרשותי היה העותק האלקטרוני של הספר, מה שלא מצדיק את הזלזול בקורא. להלן יוצגו פרקים נבחרים כאשר יינתן דגש על מאמרים שעוסקים באתגרי התכנון והפיתוח של מנה-הערים שנכללו בספר.

פרק 20 מטפל בעיר הלאום סינגפור. זהו בעיני אחד הפרקים המעניינים ביותר בספר. זהו פרק מעורר מחשבה באשר לכושר שרירותם של המנה-ערים ובאשר לתרומתם העתידית לטובת האנושות בכלל ותושבי העיר בפרט. אין ספק שנקודת המבט של מחבר הפרק Victor R. Savage מהאוניברסיטה הלאומית של סינגפור, מושפעת מהמקום בו הוא מתגורר ופועל. עם זאת, דבריו נאמרים על רקע תהליכים שמתרחשים ועשויים להתרחש גם בערים גדולות אחרות ברחבי העולם. כותרת הפרק מבהירה את מטרתו: האתגרים של סינגפור הגלובאלית: זהות לאומית, שאיפות קוסמופוליטיות, וצרכיהם של מהגרים. הפרק כתוב בקווים רחבים ולמרות שהמחבר איננו מקפיד במידה מספקת על ביסוס דבריו ושיקולו הדברים נקראים בעיני רב.

לדעת המחבר מגמות האורבניזציה הגלובאלית מוכיחות שהאנושות עתידה להתרכז בערים גדולות ובקרבנות. אלא שערי-מגה הם ערים בהם נוצרות בעיות בלתי פתירות שנובעות בעיקרן מהעדר יכולת ניהולית לטפל בפערים הסוציו-כלכליים המתרחבים ובמתחים הפוליטיים שאלה יוצרים. לדעתו ערי העתיד שימשיכו לתרום לקידום האנושות ולאיכות החיים של תושביהן בצורה המיטבית הן ערי ביניים עד לגודל של שמונה מיליון תושבים (ערך הסף לא מנומק). המחבר מציג את גורמי ההצלחה של סינגפור כמו גם את האתגרים לקראתם העיר צועדת בעתיד. שלושת האתגרים המרכזיים שמוצגים בפרק הם: (א) המתח הפוליטי בין השאיפה למעמד של עיר גלובאלית לבין העובדה שמדובר גם בעיר-מדינה עם ממשל ריכוזי. מצד אחד כדי לקיים עיר גלובאלית יש צורך בגיוון תרבותי וחברתי, כמו גם במהגרי עבודה, ומצד שני כמדינה מתעורר חשש שגיוון כזה עלול לפגוע באופייה של המדינה. (ב) האתגר של ניהול מדינה מפותחת עם אוכלוסייה משכילה ומרושתת מצד אחד ושמידה על איוון פוליטי אזורי וגלובאלי מצד שני. (ג) המתח התרבותי בין מהגרים זרים לבין מקומיים וותיקים. לסיכום, כדי לנהל עיר גלובאלית על מיגוון אוכלוסיותיה ולטובת תושביה עליה להיות מוגבלת בגודלה מחד גיסא, ולהקפיד על צמצום פערים חברתיים וכלכליים מאידך גיסא.

פרק 15 מוקדש לבגין. הפרק נכתב על ידי צמד חוקרים יפני וסיני Haruhiro Doi and Yanwei Chai מאוניברסיטאות Oita ביפן ואוניברסיטת Peking בסין, בהתאמה. פרק זה עוסק בהבניה מחדש (restructuring) של בגין באמצעות בניה למגורים בעקבות הרפורמה והמדיניות הפתוחה. השינוי התרחש בשל גידול אוכלוסין וצמיחה כלכלית שנבעו מהמדיניות החדשה. גידול האוכלוסין התבסס בעיקר על מהגרים מאזורים אחרים שזרמו לעיר במספרים גדולים. בשנת 2012 היו בעיר 7.4 מיליון תושבים שמוגדרים כ-Non-native מתוך סך כולל של כ-20 מיליון. בעוד שמספר המועסקים המוחלט בענפי הכלכלה הראשוניים והשניוניים פחת מארבעה מיליון בשנת 1998 לשלושה מיליון בשנת 2011, מספר המועסקים בענפי השירותים השלישוניים גדל מאז מ-2.8 מיליון לכשמונה מיליון. מאז 1990 שוקמו ונוספו לעיר שישה דרכי טבעת. האחרונה שבהן שהושלמה בשנת 2009 מקיפה גם את הפרברים החדשים. המחברים מוכיחים להודות שריבוי כלי הרכב הפרטיים גורם לפקקי תנועה

"פה ושם" אבל בזכות הקמת רשת של רכבות תחתיות השתפרה המוביליות של התושבים והעובדים בנסיעותיהם בין הפרברים והעיר המרכזית.

המחברים מנתחים את המבנה הדמוגרפי והכלכלי של בגיין על פי טבעות ועל פי ארבע גזרות ולא כאן המקום לפרט את הממצאים בפרוטרוט. הם עוסקים גם במיזמי הבניה האדירים ומזכירים 'בעדינות' את הצורך לפנות תושבים לטובת מבצעי פיתוח שונים כולל הכפר האולימפי, אזורי התעשייה, והדרכים. אחד הממצאים המעניינים שכדאי להזכירם בהרחבה קשור לאימוץ 'הנוהג' המערבי של בניית אזורי וילות בשוליים המרוחקים של העיר. כמנהג הסינים אימוץ הנוהג נעשה בקנה מידה גדול ובכל האמצעים.

המקום נקרא פנלונג (Panlonggu) והוא כולל 28 ק"מ רבועים במזרחה של בגיין מעבר לגבולותיה המטרופוליניים. הפיתוח נמסר לחברת שהיא State-run והיא מתכננת לבנות עיר וילות ל-65,000 תושבים. העיר לא תהיה עיר שינה בלבד אלא תכלול גם 45,000 מקומות תעסוקה. רוב הבתים יהיו בני 200-300 מ"ר כאשר המחיר למ"ר הוא 5-6 אלפי יואן. יהיו גם בתים בני 400 מ"ר במחיר כולל של 2 מיליון יואן. קבוצת הבתים הראשונה אוכלסה כבר ב-2010. סגנון הבניה מתואר כך: "An architectural style of the villa house is a European style especially is designed in the image of Tuscany in Italy" (טעויות במקור). כמו כן: "The hotel and the art club etc. as a public facility will be constructed in European design and style culture creation and (עמוד 298). because talent's promotion the national government submitted the policy of severely limiting the villa development project on a nationwide scale about 10 years ago. במילים אחרות: הצגת המקום כייחודי ליוצרי תרבות וקידום כשרונות נותנת למפתחים את 'ההכשר' הדרוש לעקיפת ההחלטה הממשלתית לאסור בניית ערי וילות. המקום נבנה באזור גבעי קסום שצופה להרי פנשן. ליד העיר הוקם מחלף של הכביש המהיר מבגיין לטיאנגיין. בקרבת מקום יבנה פארק שעשועים בסגנון רומי עתיק ובמימון גרמני. לצורך הקמת הפארק "the farmer who resides within the development ground of Panlonggu is supposed also to move".

פרק 22 מציג בפנינו מגה-עיר שטרם הכרתי ואולי איננה מוכרת גם לקוראים. אז נא להתרגל – **ג'בודטבק** (Jabodetabek) – מגה-עיר חדשה במערב האי יווה באינדונזיה. הפרק נכתב על ידי חמישה אנשי סגל מהאוניברסיטה החקלאית של בוגור (E. Rustiadi, D.O. Pribadi, A.E. Pravitasari, G.S. Indraprahasta). הם הכתירו את הפרק בשם: המגה-עיר ג'בודטבק: מפיתוח עיר לניהול מערכת אורבנית מורכבת.

מסתבר שמגה-עיר זו היא בתהליך של התהוות ושמה מורכב מראשי התיבות של הערים המרכזיות שהצטרפו כדי ליצור את הקומפלקס הגדול. ערים אלו הן: Jakarta, Bogor, Depok, Tangerang and Bekasi. כותבי הפרק מתארים את התהליך ההיסטורי שהביא להתהוותו של הקומפלקס, וקובעים שיש לקחת ברצינות את העדרה של יכולת תכנונית לטיפול במורכבות הניהולית ההולכת וגדלה. מטרת מחברי הפרק היא לתאר את הדינמיקה שהביאה ליצירת המגה-עיר מנקודת ההתחלה בחלוקה לשלושה חלקים: היסטוריה של התכנון והפיתוח, המצב הסוציו-כלכלי והפיזי-סביבתי העכשווי, ואתגרים

עתידיים שיש להביא בחשבון על מנת ליצור תנאי קיימות נאותים. למעשה, בהווה, הפרוור מתפשט הרבה מעבר לגבולותיהן של חמש הערים וממלא את האזורים הכפריים הן בדרך של גידול הכפרים והן באמצעות ייסודם של פרברים חדשים. עם זאת המחברים מציינים שעדיין שכיח למצוא אזורים חקלאיים רבים בליבן של הערים ולא רק בשוליהן.

המחברים סוקרים את תולדות התכנון של ג'קרטה בעקבות קבלת העצמאות מההולנדים בסוף שנת 1949. כמו כן הם מציגים את תכנית האב של המטרופולין של ג'קרטה לשנים 1965-1985. הם מייחסים את המצאת הצירוף Jabodetabek לתכנית שהוכנה על ידי המשרד לעבודות ציבוריות בשנת 1973. על פי תכנית זו הערים הסמוכות לג'קרטה נועדו לקלוט את מעמד הביניים, הותוו צירי פיתוח לאורך מסילות הברזל וסומנו אזורים לשימור סביבתי. בתחילת שנות האלפיים לאחר היציאה ממשבר כלכלי, התכנונית על גיבושה של ג'בדטבק קיבלו תאוצה תוך הוספת אזורי תעשייה ואזורים לשימור טבע ונוף.

בשנת 2010 אוכלוסיית אינדונזיה כולה מנתה 118 מיליון נפש, כאשר 50% מתוכם הוגדרו כעירוניים. ג'בדטבק כוללת שטח של 7,000 קמ"ר ואוכלוסייתה מונה 26.7 מיליון, מתוכם 8.5 מיליון בעיר המרכזית ג'קרטה. אולם מאז 1981 גידולה של ג'קרטה הואט והיה נמוך מגידול האוכלוסין בערי הסביבה האחרות. במגה-עיר נמצאו בשנת 2010 כארבעה מיליון נפש שהיגרו מאזורים אחרים באינדונזיה. מהגרים אלו מצטרפים לאזורי העוני וליצירת תעסוקות בלתי פורמליות. האזור סובל גם מהצפות שכיחות ומאירועי גלישות קרקע. בשל האתגרים הרבים, המחברים חוששים מהיכולת התכנונית הבלתי מספקת וקוראים לשיתוף פעולה תכנוני-ניהולי ברמה לאומית ובינלאומית.

פרק 23 עוסק באתגרים העומדים בפני המטרופולין של מנילה שאוכלוסייתו עמדה בשנת 2010 על כ-12 מיליון תושבים. כותב הפרק, Yves Boquet מאוניברסיטת Bourgogne בצרפת, מתמקד באתגרי הדיור, ההצפות, והתחבורה. המהגרים הרבים שנוהרים אל העיר בונים לעצמם מחסות על גדות הנהרות ועל מפרצי תנועה ובכך מחריפים את בעיית סיכון חיי האדם בתקופת ההצפות של המונסונים וסופות הטייפון. הם גם מחריפים את אפשרות תנועת כלי הרכב. הפתרונות לבעיות אלו נמצאים מחוץ לשליטת 17 הרשויות המקומיות המרכיבות את מטר-מנילה מבחינה פוליטית, כלכלית וטריטוריאלית. הפרק מסתיים בקביעה שנדרשת רשות בעלת סמכויות רחבות יותר על מנת לטפל בבעיות המטרופולין של מנילה. הפרק מסתיים בסימן שאלה לביטוי הסקפטיות של המחבר לפתרון הבעיה בעתיד הקרוב.

הפרק השלישי מוקדש לדלהי. הפרק נכתב על ידי Debnath Mookherjee and Eugene Hoerauf, שניהם מהמחלקה ללימודי סביבה ב-Washington University. בפרק זה הם שואלים האם תהליך ההתפשטות האוכלוסייה של דלהי למרחב הכפרי נמשך? הבדיקה נעשתה על פי מדד השינוי בצפיפות האוכלוסייה בעשור הראשון של שנות האלפיים. התוצאות מצביעות על התגברות הצפיפות אבל בקצב מתון.

הפרק התשיעי מוקדש לעיר כלכתה, הידועה כמגה-עיר העניה ביותר בהודו. כלכלתה היתה העיר הראשונה בהודו שעברה את סף מיליון התושבים כבר בשנת 1901. מחברי הפרק Vidya Yadav and R.B. Bhagat מהמכון הלאומי למדעי האוכלוסייה מבומביי, בדקו את מגמות ההתפתחות של

פיזור האוכלוסייה ברחבי האגלומרציה של כלכתה. בממצאיהם הם מציינים שהעיר המשיכה לגדול במהירות במשך שבעה עשורים עד 1971. משנה זו הורגש מהפך שארע גם בערים מערביות – אוכלוסיית העיר המרכזית של המטרופולין המשיכה לצמוח בקצב איטי ועיקר הגידול התרחש ביחידות המוניציפליות שהתפתחו מחוץ לגבולותיה של העיר.

פרק 13 סוקר את ההתפתחות בשנחאי. הפרק נכתב על ידי Dan He and Yuemin Ning, שניהם מ-East China Normal University שבעיר. פרק זה מתאר את התפתחות תפרושת האוכלוסייה בשנחאי מאז שנת 2000. המחקר מגלה שמגמת ריבוי המרכזים הולכת ומתחזקת. עם זאת, נותרו במגה-עיר זו בעיות רבות כמו "הזדקנות האוכלוסייה, מחסור בכח אדם טכני ומקצועי, המשך הגירה מהכפרים, צפיפות אוכלוסין גבוהה בעיר המרכזית, והעדר מנגנונים לביזור האוכלוסייה". לדעת המחברים המנגנונים החסרים לעידוד ביזור האוכלוסייה הם מערכת תחבורה המונית אל הפרברים ובניית ערים חדשות בשולי העיר.

פרק 14 עוסק בפרבור של שנחאי. הפרק נכתב בשיתוף פעולה בין איש סגל יפני Zengmin Ji מאוניברסיטת Sugiyama Jogakuen בנגויה לבין איש סגל סיני Shan Yang מ-Nanjing Normal University בנג'ין. הפרק עוסק בחקר אופי ההתפשטות האורבנית בדלתא של נהר היאנגצה בתקופה של גאות כלכלית תוך כדי השוואה בין שני פרברים הממוקמים בשוליים המטרופוליניים של שנחאי. המאמר מוכיח ששני הפרברים עוברים תהליך מהיר של בינוי שכונות מגורים ותעשייה על גבי קרקעות חקלאיות בקצב גובר מאז שנת 1998. בצורה כזאת המוקדים של ערי השדה מתחברים אל השטח הבנוי של האגלומרציה העירונית. המחברים זיהו קצב התחברות מהיר יותר לאורך צירי התחבורה הראשיים.

פרק 16 עוסק בצמיחה האורבנית המהירה במגה-עיר ווהאן (Wuhan) שבסין. הפרק נכתב על ידי Jianquan Cheng and Jie Zhou, כאשר הכותב הראשון הוא איש סגל האוניברסיטה המטרופולינית של מנצ'יסטר ואילו השני הוא איש סגל של האוניברסיטה המקומית. המאמר מציג את התפתחותה של העיר בתקופות שונות החל מהתקופה שלפני 1949 ועד ימינו. העיר, הממוקמת במרכזה של סין, עברה את סף עשרת מיליון התושבים הדרושים להגדרתה כמגה-עיר בשנת 2011. בזמן השלטון הקומוניסטי העיר נודעה כעיר תעשייה. רפורמות שונות סייעו לה לפתח את תעשיית האופטיקה כבר בשנות השמונים של המאה שעברה. מאז שנות התשעים נבנו בה שני אזורי פיתוח, שדה תעופה חדיש ושני גשרים חדשים על נהר היאנגצה. בשנת 2007 העיר הכינה אסטרגיית פיתוח המבוססת עליה כעיר מרכזית שסביבה עוד 9 ערים ברדיוס של כמאה קילומטר שביחד יוצרים מקבץ עירוני ובו 31 מיליון תושבים. במערכת זו פיתוח התחבורה תפס מקום מרכזי וכלל בניית גשרים ורשת רכבות תחתיות כולל מעבר במנהרה מתחת לנהר. אתגרי התכנון שעומדים בפני העיר הם: המשך פיתוח התחבורה הבינעירונית והפנים עירונית, טיפול בזיהומים כבדים של הנהרות, מי השתיה, האוויר והקרקעות כמו גם מניעת אירועי שיטפונות משני הנהרות הגדולים העוברים דרך העיר, דאגה לאוכלוסייה המזדקנת (כ-15%), ושילוב מהגרי-הפנים הרבים בכלכלה ובחברה.

פרק 17 עוסק במעמדה האזורי והבינלאומי של העיר קונמינג במחוז יונן בדרום מערב סין שהתפתחה לגודל של מגה-עיר. מחברי הפרק הם Qiyan Wu, Jianquan Cheng, Dan Liu, Li Han, and Yuhong Yang, כאשר השני הוא מהאוניברסיטה המטרופוליטית של מנצ'סטר ושלושת האחרים הם מאוניברסיטת ננגיינג בסין. בפרק זה המחברים עוקבים אחרי ההתפתחות ההיסטורית של הכלכלה, האוכלוסייה והשטח הבנוי. בסוף הפרק הם מציינים את האתגרים המרכזיים העומדים בפני המשך הפיתוח: מחסור במי שתייה, זיהום חמור של מקורות המים, והעדר שטחים נאותים להמשך ההתפשטות העירונית. בשל כך הם ממליצים על אסטרטגיה של העיר הקומפקטית תוך הימנעות מבנייה נמוכה.

פרק 18 מוקדש לטוקיו. פרק זה חוקר את השינויים בדגם המרחבי של מבנה תעסוקה בטוקיו אחרי התמוטטות כלכלת הבעה בתחילת שנות התשעים. כלכלת הבעה הביאה עימה בשנות השמונים האמרה של מחירי הנדל"ן, הגירת אוכלוסייה לפרברים, והגדלת הפערים הסוציו-כלכליים. מחברי הפרק, Ryo Koizumi and Yoshiki Wakabayashi מהאוניברסיטה המטרופוליטית של טוקיו, יישמו שיטת GIS למדידת ריכוזי מגורים של אנשי הצווארון הלבן באמצעות פריסת רשת ריבועי גריד צפופים עד לרדיוס של 50 ק"מ ממרכזו של טוקיו. ממצאיהם מורים על ריכוז מגורי הצווארון הלבן בצורה קונצנטרית במרחק של כ-15 ק"מ ממרכז העיר וזאת בהתאם למעגל של הרכבות המהירות שמקיף את מרכזו של העיר. ממצא זה איננו שונה ממצאי מחקרים קודמים. אבל מחקר זה סיפק ממצא ייחודי עבור אזורי הפרברים המצויים הלאה ממעגל הרכבות המהירות. באזורים מרוחקים אלה ריכוזים של מגורי הצווארון הלבן פרושים בצורה רדיאלית בצמוד לקווי הרכבות שיוצאים מן העיר. משמע אוכלוסיות ממעמדות בינוניים-גבוהים מעדיפים לגור בקרבת רשת הרכבות המהירות. כתוצאה מכך גם מחירי הדיוור במקומות אלה גבוהים יותר מאשר במרחק מקווי הרכבות.

פרק 21 מוקדש לבנגקוק. הפרק עוסק בדינמיקה המרחבית של תעשיית המכוניות באזור המטרופוליני המורחב של בנגקוק. המאמר נכתב על ידי Yoshimi Une מאוניברסיטת הירושימה ביפן. המעורבות של חוקר יפני נובעת מכך שתאילנד היא היצרנית הגדולה של כלי רכב יפניים בדרום-מזרח אסיה. המאמר מתאר את כניסתה של תעשייה זו למדינה ואת התמקמותה באזורי תעשייה בחוף המזרחי מדרום לבנגקוק. בצורה כזאת תעשיית כלי הרכב גרמה לכניסתם של תעשיות מקומיות נלוות לאותם אזורי תעשייה ולפיתוחם של שכונות מגורים לפועלים הרבים המועסקים בהם. לאזורי תעשייה אלו היתה השפעה על ההתפשטות הגאוגרפית של האזור המטרופוליני המורחב של בנגקוק. בתחילה ייצור כלי הרכב היפניים נועד למכירה בשוק המקומי. בעקבות משבר כלכלי היפנים החליטו לבסס את תאילנד כמקור לשיוק מכוניות בשוק הבינלאומי ותעשיית הרכב המשיכה לגדול והוסיפה להרחיב את המטרופולין. המאמר מלווה במפות ובנתונים גרפיים על כמויות הייצור וצמיחתן.

תשעה פרקים מתוך 24 אינם עוסקים בנושאי פיתוח ותכנון מרחביים אלא בנושאים חברתיים-כלכליים-סביבתיים שאינם קשורים באופן ישיר להתפתחות המרחבית ולתכנון האורבני של המגה-ערים. הם אינם מרוכזים

בספר על פי נושאם אלא על פי החלוקה הגאוגרפית למדינות. להלן תמצית תוכנם של פרקים אלו.

שלושת הפרקים 4 עד 6 מוקדשים לחקר מדדי איכות סביבה שונים בדלהי וסביבותיה כפי שהם משתקפים באמצעים של חישה ספקטראלית מרחוק. המדדים קשורים לכמות האזורים הירוקים, למדדי לחות וכדומה.

הפרק העשירי מתאר פעילות לשיתוף הציבור באחד מאזורי הסלאמס של העיר ההודית הדרומית צ'ניי (Chennai). מטרתה של הפעילות היא יצירת תהליך של תכנון אקטיבי להקמת מינהל מקומי לשיקום עצמי של המקום. מחברי המאמר - T. Vasantha Kumaran and Divya Rajeswari, Swaminathan, הראשון מאוניברסיטת מדרס בצ'ניי והשני מאוניברסיטת בון בגרמניה - פעלו במקום במשך 4 שנים והם מדווחים על תחילתו של שינוי.

פרק 11 Housing in Hyderabad: Inclusivity Perception. הפרק לא מטפל בנושא הדיור אלא **בניתוח תחושת השייכות החברתית** (Inclusivity) של תושבי המקום על פי חתכים שונים כגון: הכנסה, חינוך, מקצוע, דת, השתייכות לסקטות, וכדומה. למסקנת המחברים - Kalpana Markandey and B. Srinagesh, שניהם מאוניברסיטת אוסמניה בהידראבד - דוקא מעמד הביניים הוא בעל תחושת שייכות חברתית נמוכה יותר הן מהמעמד העליון והן מהמעמד התחתון.

פרק 12 מוקדש גם הוא להידראבד. פרק זה שנכתב על ידי Helene Grenzebach מאוניברסיטת גוטינגן בגרמניה עוסק באחד הנושאים המטרידים כל מדינה מסודרת – רוכלי הרחובות. בניגוד למערב תופעה זו ממלאת את הרחובות בערי המזרח עד אפס מקום. המאמר סוקר את שיטות ההישרדות וההתגוננות של רוכלי הרחוב בהידראבד עד שהם רוכשים לעצמם זכויות כמעט קנייניות בחלקת הרחוב הקבועה.

פרק 19 עוסק באופי הפעילות הקהילתית בעיר החדשה נריטה שבתוך טוקיו. הפרק נכתב על ידי שני חוקרים יפנים Tomoko Kubo and Keisuke Matsui הראשון מאוניברסיטת Gifu והשני מאוניברסיטת Thukuba. הפרק מבוסס על מחקר באמצעות שאלון לבירור הפעילות הקהילתית בעיר החדשה בעלת האוכלוסייה המזדקנת. התוצאות מראות שישנה פעילות קהילתית שעיקרה טיפול באיכות החיים במקום. הנושא המרכזי השני הוא עיסוק בתחביבים. לדעת הכותבים העדויות מגלות קהילה פעילה ובעלת חיות (Livability).

פרק 8 חוקר תנאי תזונה בעיר מומבאי. כותרת הפרק מציגה את שאלת המחקר: Nutritional Status of Men and Women in Mumbai: Is There Any Imbalance Across Slums and Non-slums? למרות חשיבותו של הנושא לצרכי תכנון בריאות הציבור לא לגמרי מובן איך הפרק תורם להבנת בעיותיה המיוחדות של עיר זאת בהקשר להיותה במעמד של מגה-עיר.

בפרק 24 Markus Keck מהמכון לגאוגרפיה בגטינגן שבגרמניה מטפל **באתגרי מערכת המזון במגה-עיר דקה שבבנגלדש.** באופן יותר ספציפי הוא מתמודד עם ההספקה של דגים. למרות הגידול בייצור המזון והבאתו לשווקים הוא איננו מגיע להמון שכירי היום שסובלים מאי ביטחון תזונתי. המחבר עוקב אחר שוק הדגים הטריים ברמה הלאומית ואחר כך ברמה המגה-עירונית כדוגמה לכשלי שוק במערכת הספקת המזון. בסוף הפרק הוא מציע כיצד לשפר את הקואורדינציה העונתית בין מקורות הדגה השונים

כך שהדגה תגיע גם להמונים בעלות סבירה. בשנת 2010 אוכלוסיית האזור המטרופוליני של דקה נאמדה בכ-14 מיליון תושבים.

לסיכום, אין ספק שספר זה מספק מידע רב על הנעשה בערי המגה באסיה. עם זאת, נשאלת השאלה מהו הערך המוסף של המידע החדש שלא היה ידוע לפני כן? תופעות ההגירה ההמונית, שכונות העוני, הביוב הזורם ברחובות, מצבן הגרוע של התשתיות, ההתפתחות המהירה בערי סין על חשבון פינוי אגרסיבי, מצבן הטוב של טוקיו וסינגפור – כל אלו ידועים היטב מהעיתונות ומהספרות המקצועית. נדמה שהחידוש המעניין בספר הוא תחושת הייאוש מפני היכולת להכין וליישם תכניות לשיפור מצבן של ערי המגה ושל תושביהן. אולי מדובר כאן באתגר שניצב בפני קהיליית המתכננים הבינלאומית באשר הם.

שאל קרקובר

